

Σύντομο χρονικό της Μέσης Εκπαίδευσης στη Λευκάδα (1829-1960)

I. ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ (1800-1807)

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΛΕΥΚΑΔΟΣ

Η προσπάθεια για την καθιέρωση της δημόσιας εκπαίδευσης στη Λευκάδα άρχισε ουσιαστικά επί της εποχής της «Επτανήσου Πολιτείας», δηλαδή την εποχή που το κρατικό μόρφωμα της Επτανήσου βρισκόταν υπό τη Ρωσική προστασία. Συγκεκριμένα:

Καθιέρωση δημόσιας εκπαίδευσης: Σύνταγμα του 1803 - Νόμος 30 Ιανουαρίου/12 Φεβρουαρίου 1804

Με το άρθρο 113 του Συντάγματος της Επτανήσου Πολιτείας, το οποίο ψήφισε η Βουλή την 23/Νοεμβρίου/5 Δεκεμβρίου 1803, καθιερώθηκε η δημόσια εκπαίδευση στα Επτάνησα. Την κεντρική κρατική ευθύνη έχει το Τμήμα Εσωτερικών της Γερουσίας (Camera dell' Interno del Senato) και την τοπική ευθύνη η Τοπική Κυβέρνηση (Reggenza) του κάθε νησιού. Σε εκτέλεση της συνταγματικής επιταγής ψηφίστηκε ο νόμος της 30 Ιανουαρίου/12 Φεβρουαρίου 1804, με τον οποίο οργανώθηκε η δημόσια εκπαίδευση στα Επτάνησα. Στη Λευκάδα ιδρύθηκε ένα τριτάξιο «Προκαταρκτικό Σχολείο», η «Scuola Primaria».

Εξεύρεση πόρων: Νόμος της 18 Φεβρουαρίου 1804

Με τον νόμο της 18.2.1804 (π.η.) αποφασίστηκε η δήμευση ή η φορολόγηση των μοναστηριακών κτημάτων για τη συντήρηση των δημόσιων σχολείων. Στη Λευκάδα με απόφαση του Consilio Amministrativo της 11.11.1804 δεσμεύτηκαν τα εισοδήματα των μονών Αγίου Γεωργίου Μπισά (στο Μαραντοχώρι), Κόκκινης Εκκλησίας, Ασωμάτων και Αγίου Ιωάννου στο Λιβάδι της Καρυάς - απόφαση που ενέκρινε η Γερουσία της Επτανήσου Πολιτείας με τα θεσπίσματα της 20.1.1805 (π.η.) και 15.2.1805 (π.η.). Οργανισμός δημόσιας εκπαίδευσης του 1806 - Έναρξη μαθημάτων - Πρώτοι δάσκαλοι (Π. Γ. Ροντογιάννης, Η εκπαίδευση στη Λευκάδα 1631-1950, Αθήνα 1994, σ. 66-67)

Την 22.1.1806 η Γερουσία (Senato) δημοσίευσε τον Οργανισμό της Δημοσίας Εκπαιδευσεως της Επτανήσου Πολιτείας. Βάσει αυτού το Προκαταρκτικό Σχολείο Λευκάδος χωρίστηκε σε τρία

τήματα: Γραμματικής, Φιλολογίας και Φιλοσοφίας. Οι εγγραφές των μαθητών άρχισαν τον Ιούλιο του 1806. Γράφτηκαν 73 μαθητές. Πρώτοι διδάσκοντες επιλέχτηκαν με απόφαση της Γερουσίας της 30.6.1806 ο Γεώργιος Σκλαπάνης, υπεύθυνος για το Τμήμα Γραμματικής, διδάσκαλος της Αρχαίας Ελληνικής (Graeca Letterale) και της Νέας Ελληνικής γλώσσας (Volgare) και ο σπουδαίος Ιωάννης Wassan, υπεύθυνος για το Τμήμα Φιλοσοφίας, διδάσκαλος της Φιλοσοφίας, της Λατινικής γλώσσας, της Ιστορίας και της Ρητορικής. Το Τμήμα Φιλολογίας δεν είχε υπεύθυνο και προσωρινά κάλυπτε τη θέση ο Wassan.

II. ΓΑΛΛΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ - ΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΙ ΓΑΛΛΟΙ ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ (1807-1810)

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΛΕΥΚΑΔΟΣ

Το Προκαταρκτικό Σχολείο Λευκάδος συνέχισε να λειτουργεί και μετά το 1807, οπότε η Λευκάδα, όπως και όλη η Επτανήσος, πέρασε στη κυριαρχία των Γάλλων βάσει της συνθήκης του Τίλοϊτ (7.8.1807). Πάντως, το Φεβρουάριο του 1809 ο Wassan φεύγει από τη Λευκάδα και το Τμήμα της Φιλοσοφίας κλείνει. Λειτουργεί μόνο το Τμήμα της Γραμματικής (Ροντογιάννης, Η εκπαίδευσις..., ό.π. σ. 195)

III. ΑΓΓΛΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ (1810-1816)

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΛΕΥΚΑΔΟΣ

Τον Απρίλιο του 1810 η Λευκάδα καταλαμβάνεται από τους Άγγλους. Το Προκαταρκτικό Σχολείο συνεχίζει να λειτουργεί χωρίς τα Τμήματα Φιλοσοφίας και Φιλολογίας. Δάσκαλοι είναι ο Σκλαπάνης (της Ελληνικής) και ο Γεώργιος Σούνδιας (της Ιταλικής). Προστίθεται και η διδασκαλία της Αγγλικής, πιθανώς τον Ιανουάριο του 1818. (Ροντογιάννης, Η εκπαίδευση...σ. 95 και 103-107)

Φωτογραφία αναπαρacheύσιμη και αχρονολόγητη. Ίδια φωτογραφία, κορνιζαρισμένη, υπάρχει και στη Χαραμόγλειο Βιβλιοθήκη Λευκάδας. Στο πλαίσιο της τελευταίας αναγράφεται: Διδασκαλικό Συνέδριο, Καλοκαίρι 1923. Πιθανόν πρόκειται περί συνεδρίου Λευκαδίων και Ιθακησίων δασκάλων, που πραγματοποιήθηκε μάλλον στο τότε Γυμνάσιο Λευκάδας. Σ' αυτό συνηγορεί η παρουσία στο μέσον της φωτογραφίας των δύο καθηγητών του Γυμνασίου Λευκάδας: **Δημοσθένη Κουνιάκη** και **Θεοδοσίου Σταματέλλου**. Η φωτογραφία ίσως ελήφθη στον προκείμενο του Γυμνασίου χώρο. Ο δάσκαλος **Γεώργιος Π. Ροντογιάννης**

διακρίνεται δωδέκατος εκ δεξιών στην τελευταία σειρά. Επίσης διακρίνονται οι δάσκαλοι **παπα-Ματαράγκας** και **Χρυσή Μεσσήνη** (Αρχείο Πάνου Γ. Ροντογιάννη). Η φωτογραφία αυτή δημοσιεύτηκε από τον αείμνηστο Γεώργιο Π. Ροντογιάννη ως επίμετρο στη μελέτη του: Γεώργιος Π. Ροντογιάννης, «Ο δάσκαλος Γεώργιος Πάνου Ροντογιάννης (Τσουκαλάδες 17.7.1881-Λευκάδα 15.11.1967)», *Επετηρίς Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών*, τ. Ι' (2004-2005), Αθήνα 2006, σ. 206

Αποκατάσταση των δημοθεισών μονών

Η Αγγλική εξουσία αποκαθιστά τα τέσσερα μοναστήρια, των οποίων οι περιουσίες είχαν δημοτεεί την εποχή της Επτανήσου Πολιτείας, αλλά τα υποχρεώνει (όπως και τα μοναστήρια της Φανερωμένης και του Αγίου Γεωργίου των Σκάρων) να πληρώνουν ετήσια χρηματική εισφορά για την εκπαίδευση.

IV. ΙΟΝΙΟ ΚΡΑΤΟΣ (1817-1864)

Με τη Συνθήκη των Παρισίων της 5.11.1815 (ν.η.) τα Ιόνια Νησιά θα σχηματίζουν ένα μονοειδές Ελεύθερον και Ανεξάρτητον Κράτος επονομαζόμενον «Ενωμένα Επαρχία των Ιωνικών Νησιών» (κατά την ελληνική μετάφραση της συνθήκης από τον Π. Πετρίδη, η οποία δημοσιεύτηκε το 1818 στην Κέρκυρα- «Stati Uniti delle Isole Ionie» στα ιταλικά). Αλλά, παράλληλα, σύμφωνα με το άρθρο Β' της συνθήκης, το νέο κράτος τίθεται υπό την άμεση και αποκλειστική προστασία της Α.Μ. του βασιλιά της Αγγλίας και των διαδόχων του. Σε εκτέλεση του άρθρου Δ' της συνθήκης η επί τούτω εκλεγμένη (με διαδικασίες ελάχιστα αντιπροσωπευτικές) Εθνοσυνέλευση του λαού των Ιονίων Νήσων ψήφισε τον καταστατικό χάρτη του νέου κράτους, το Σύνταγμα του 1817, το άρθρο ΚΓ' του οποίου εντέλλεται - με πολύ αόριστο τρόπο - την οργάνωση της εκπαίδευσης. Στην ουσία, βέβαια, το Ιόνιο Κράτος τύποις ήταν ένα ανεξάρτητο κράτος αλλά στην πραγματικότητα βρετανικό προτεκτοράτο: σε τελική ανάλυση, όλες οι αποφάσεις λαμβανόταν από τον εγκάθετο της Αγγλικής Προστασίας, το Μεγάλο Αρμοστή. Στα πλαίσια αυτού του κράτους η πορεία της μέσης εκπαίδευσης - τμήμα της οποίας αποτελεί το Γυμνάσιο Λευκάδος - ήταν σε γενικές γραμμές η εξής:

1. ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΛΕΥΚΑΔΟΣ (1817-1825)

Το Προκαταρκτικό Σχολείο Λευκάδος, κατά τον Ροντογιάννη (Ροντογιάννης, Η εκπαίδευση...ό.π., σ.113), πρέπει να λειτούργησε ως το 1825. Όμως, οι ελάχιστες πληροφορίες, που διαθέτει για την περίοδο αυτή, δεν τεκμηριώνουν μια τέτοια εκδοχή. Η μόνη μαρτυρία, που παραθέτει, δείχνει ότι το Προκαταρκτικό Σχολείο Λευκάδος πιθανότατα λειτουργούσε μέχρι και το 1818.

2. ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΛΕΥΚΑΔΟΣ (1817-1857)

Από το 1817 μέχρι την αναδιάρθρωση του 1828

Η περίοδος αυτή σημαδεύεται από τις εμπνευσμένες και εργώδεις προσπάθειες του Φρειδερίκου Γκίλφορντ, ο οποίος κλήθηκε από τον Αρμοστή στην Κέρκυρα (αφίχθηκε την 17η Μαρτίου 1820), για να αναλάβει την οργάνωση της δημόσιας εκπαίδευσης στο σύνολό της. Από πλευράς πληροφοριών είναι μια περίοδος αρκετά σκοτεινή για τη λειτουργία των Δευτερευόντων Σχολείων: στο Αρχείο του Γυμνασίου Λευκάδος δεν υπάρχει ίχνος από την εποχή αυτή. Επομένως, δεν γνωρίζουμε αν και πώς λειτούργησε Δευτερεύον Σχολείο στη Λευκάδα τα χρόνια 1817-1828. Θα προσπαθήσουμε να σκιαγραφήσουμε σύντομα αυτή την περίοδο συρράπτοντας τις υπάρχουσες μαρτυρίες, απ' τις οποίες θα φανεί έμμεσα η ύπαρξή του:

-Από ένα υπόμνημα, που υπέβαλε ο Γκίλφορντ στη Γερουσία την 12η Απριλίου 1820 (ν.η.), προβλεπόταν η ίδρυση Δευτερευόντων Σχολείων, τα οποία θα αποτελούσαν τη μεσαία βαθμίδα της εκπαίδευσης (Σπυρίδων Μ. Θεοτόκης, «Η εκπαίδευσις εν Επτανήσω (1453-1864), Ιστορική μελέτη, Κερκυραϊκά Χρονικά 5(1956), σ. 93).

-Από άλλο υπόμνημα, που υπέβαλε ο Γκίλφορντ στη Γερουσία την 25η Απριλίου 1821 (ν.η.), συνάγεται ότι το έτος αυτό λειτουργούσαν Δευτερεύοντα Σχολεία: «Είναι αλήθεια πως παρόμοια σχολεία (δηλαδή: Δευτερεύοντα) διατηρούνται από την Κυβέρνηση σε κάθε νησί με μικρή απόδοση και σημαντικές δαπάνες» (Σπυρίδων Μ. Θεοτόκης, ό.π. σ. 97).

-Σε υπόμνημα, που υπέβαλε ο Γκίλφορντ στη Γερουσία την 30η Απριλίου 1821 (ν.η.), αναφέρει ότι είναι ανάγκη να ιδρυθούν Δευτερεύοντα Σχολεία και άλλα τινά σχετικά με πρόγραμμα των μαθημάτων τους. Αν συγκρίνουμε την πρόταση αυτή του Γκίλφορντ με την προηγούμενη, συμπεραίνουμε ότι με τη λέξη «ίδρυση» προφανώς εννοεί την αντικατάσταση των ήδη υπάρχοντων Δευτερευόντων από νέα σχολεία, διαφορετικά οργανωμένα (Ροντογιάννης, Η εκπαίδευσις..., ό.π. σ. 123).

-Σε έκθεση του Γκίλφορντ προς τον Αρμοστή την 31η Μαρτίου 1823 αναφέρεται ότι λειτουργούν ήδη πέντε Δευτερεύοντα Σχολεία: της Κέρκυρας, της Λευκάδας, του Αργοστολίου, του Ληξουρίου και της Ζακύνθου, τα οποία όμως έχουν αποδειχθεί «περιττά και ανωφελή». Σύμφωνα με την έκθεση αυτή, η Πολιτεία το επόμενο έτος αντικατέστησε τα Δευτερεύοντα Σχολεία με το «Εφηβείον» της Κέρκυρας, σχολείο προορισμένο να προετοιμάσει όσους σκόπευαν να δώσουν εξετάσεις για το Πανεπιστήμιο, δηλαδή τη νεοσύστατη «Ιόνιο Ακαδημία» (Θεοτόκης, ό.π., σ. 102).

Αναδιάρθρωση της Δημόσιας Εκπαίδευσης το 1828: Πράξη ΙΣΤ'/31. 5. 1828 του Γ' Επανησιακού Κοινοβουλίου

Α' ή Β' τάξη του Ελληνικού Σχολείου 1924-25 ή 1925-26. Στο αριστερό μέρος της φωτογραφίας, στο κολλημένο χαρτάκι: σχολείον ελινικόν. Το κτίριο που φαίνεται ίσως είναι η οικία Κόνδαρη, όπου στεγαζόταν το σχολείο. Η φωτογραφία δημοσιεύτηκε (από αντίγραφο του πρωτοτύπου που είχε το 1983 ο Βασ. Γράφας) στο βιβλίο: Πάνος Γ. Ροντογιάννης, «Ο Σπύρος Γ. Ροντογιάννης (Σπύρος Μελάς) 25.2.1915 π. η. - 24.12.1943», Αθήνα 2001, σ. 75 (ο βιογραφούμενος είναι ο 4ος από αριστερά, στη 2η σειρά).

Ο Γκίλφορντ πέθανε το 1827. Η αίσθηση των συγχρόνων του ήταν ότι ο θάνατός του σηματοδοτεί οπισθοδρόμηση των εκπαιδευτικών πραγμάτων. Εν τούτοις, το επόμενο διάστημα έγιναν πολύ σημαντικά βήματα για την οργάνωση της εκπαίδευσης: με την πράξη ΙΣΤ'/31.5.1828 του Γ' Επανησιακού Κοινοβουλίου (Atto del Parlamento) αναδιαρθρώθηκε η δημόσια εκπαίδευση στο σύνολό της (κατά τον Θεοτόκη: «ριζικώς εκανονίζοντο τα της δημοσίας εκπαιδεύσεως»). Από το έτος αυτό μπορούμε να μιλάμε για οργανωμένη δημόσια εκπαίδευση στα Επτάνησα – κυρίως στοιχειώδη και μέση. Ειδικά για τη μέση εκπαίδευση στη Λευκάδα, τα αρχαιακά τεκμήρια το πιστοποιούν απολύτως. Με την πράξη αυτή αποφασίστηκε να συσταθούν τα Δευτερεύοντα Σχολεία, που αντιστοιχούν στη σύγχρονη βαθμίδα της μέσης εκπαίδευσης. Σύμφωνα με το άρθρο 24 της πράξης, η φοίτηση στα Δευτερεύοντα Σχολεία ορίζεται διετής. Την ίδια περίπου χρονική στιγμή – τη δεκαετία του 1830 – το Ελληνικό Κράτος θέτει τις βάσεις του δικού του εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο έχει παραπλήσια δομή: τετρατάξιο Δημοτικό (στοιχειώδης εκπαίδευση), τριτάξιο Ελληνικό Σχολείο και τετρατάξιο Γυμνάσιο (μέση εκπαίδευση) και Πανεπιστήμιο (ανώτατη εκπαίδευση). Δηλαδή, η διαφορά έγκειται στο ότι στο Ιόνιο Κράτος η μέση εκπαίδευση διαθέτει έναν τύπο σχολείου, ενώ στο Ελληνικό Κράτος δύο.

Κανονισμός Δευτερευόντων Σχολείων του 1829

Βάσει του άρθρου 26 της ανωτέρω πράξεως συντάχτηκε από τη Γενική Επιτροπή Εκπαιδεύσεως την 9/8/1828 ο Κανονισμός των Δευτερευόντων Σχολείων και υποβλήθηκε στη Γερουσία την 29.10.1829 (Δημήτρης Σπ. Τσερές, *Η μέση εκπαίδευση στη Λευκάδα 1829-1929*, Επεξεργασμένα στοιχεία για τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές με τη βάση δεδομένων σε CD ROM, Κατάλογος του Αρχείου του Γυμνασίου και του Ελληνικού Σχολείου, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γεμικής Γραμματείας Νέας Γενιάς-43-INE KNE, Αθήνα 2006, σ. 20). Από τη χρονιά αυτή αρχίζει για μας η ζωή του Δευτερευόντος Σχολείου Λευκάδος, γιατί από τη χρονιά αυτή έχουμε αρχαιακά τεκμήρια. Ο Κανονισμός προβλέπει τετραετή φοίτηση και όχι διετή, όπως προέβλεπε η Πράξη ΙΣΤ' του Γ' Κοινοβουλίου. Όπως αποδεικνύει σαφώς η αρχαιακή έρευνα (Βιβλίων γενικής καταγραφής από του 1836-37 Σχολ. Έτους μέχρι 1852-53 Σχολ. Έτους, α. α. 80/3 του Καταλόγου του Αρχείου στο Τσερές, ό.π., σ. 311), εγγράφονται μαθητές διαφόρων ηλικιών και κατατάσσονται στις διάφορες κλάσεις (=τάξεις) ανάλογα με το επίπεδο των γνώσεών τους. Η κατάταξη γινόταν μετά από κατατακτήρια εξέταση. Έτσι, εγγράφονται και μαθητές μεγάλης ηλικίας, που θέλουν να πάρουν ένα «χαρτί» για να εξασφαλίσουν κάποια επαγγελματικά προσόντα, όπως τους υποχρέωνε σχετική διαταγή της Κυβέρνησης. Οι γόνοι των αρχοντικών οικογενειών έχουν ιδιωτικούς δασκάλους στο σπίτι, που τους μαθαίνουν τα πρώτα γράμματα. Μπαίνουν και αυτοί στο Δευτερέον Σχολείο με κατατακτήριες εξετάσεις και είναι, φυσικά, οι πιο μικροί στην ηλικία. Κατά τον Κανονισμό στην Α' τάξη διδάσκονται: Ελληνικά, Λατινικά, Ιταλικά, Αγγλικά, Άλγεβρα και Γεωμετρία· Στη Β' τάξη διδάσκονται: Ελληνικά, Λατινικά, Ιταλικά, Αγγλικά, Άλγεβρα και Καλλιγραφία· Στη Γ' τάξη διδάσκονται: Ελληνικά, Λατινικά, Ιταλικά, Αγγλικά, Γεωμετρία, Στερεομετρία και Γεωγραφία· Στη Δ' τάξη διδάσκονται: Ελληνικά, Λατινικά, Αγγλικά, Άλγεβρα, Γεωγραφία και Λογική. Οι εξετάσεις γίνονταν δημόσια ενώπιον των «τριών επιμελητών της Δημοσίας Παιδείας».

Αναδιάρθρωση της δημόσιας εκπαίδευσης το 1841: Πράξη 28/13.3.1841 του Ζ' Κοινοβουλίου (Τσερές, ό.π., σ. 21-22)

Η πράξη 28 του Ζ' Κοινοβουλίου ψηφίστηκε επί Αρμοστείας του Haward Duglas και «Αρχοντος της Παιδείας» του γερουσιαστή Δημητρίου Δελλαδέτσιμα. Στο Δ' μέρος της ανωτέρω πράξης (άρθρα 17-21) καθορίζεται να υπάρχουν 8 Δευτερέοντα Σχολεία στην

Επάνησο, ένα σε κάθε νησί και δύο στη Κεφαλονιά, η φοίτηση στο Δευτερεύον Σχολείο να είναι διετής και ο εισαγόμενος στο Δευτερεύον Σχολείο να έχει παρακολουθήσει τη σειρά των αλληλοδιδακτικών μαθημάτων. Τα διδασκόμενα μαθήματα είναι: 1) Αρχαία και Νέα Ελληνική Γλώσσα, 2) Αγγλικά, 3) Ιταλικά και 4) από τα Μαθηματικά: Θεωρητική Αριθμητική και Στοιχεία Γεωμετρίας. Και σε κάθε Δευτερεύον Σχολείο πρέπει να υπάρχουν τέσσερις δάσκαλοι: ένας των Ελληνικών, ένας των Αγγλικών, ένας των Ιταλικών και ένας των Μαθηματικών. Διευθυντής είναι συνηθέστατα ο καθηγητής των Ελληνικών. Κανονισμός των Δευτερευόντων Σχολείων του 1841 (Τσερές, ό.π. σ. 22-23)

Με τον Κανονισμό των Δευτερευόντων Σχολείων, που υποβάλλει η Γενική Επιτροπή Παιδείας προς έγκριση στη Γερουσία την 26.4.1841, ορίζεται ότι η φοίτηση στα Δευτερεύοντα Σχολεία είναι διετής, όπως ανάφερα πιο πάνω. Διετής φοίτηση, πάντως, δεν απαντά πουθενά στα κατάστιχα του Αρχείου και είναι άξιο περαιτέρω έρευνας γιατί θεοπίστηκε αυτή η διάταξη, που ποτέ και πουθενά δεν φαίνεται να εφαρμόζεται. Τα διδασκόμενα, κατά τον κανονισμό, μαθήματα είναι: Στο 1ο έτος Ελληνικά (Αρχαία και Νέα), Αγγλικά, Ιταλικά, Θεωρητική Αριθμητική, ενώ στο 2ο έτος η συνέχεια των ανωτέρω και Στοιχεία Γεωμετρίας. Ορίζεται για κάθε μάθημα τουλάχιστον μιάμιση ώρα την ημέρα, συνολικά δηλαδή έξι ώρες την ημέρα. Κατά την εφαρμογή της, η ρύθμιση αυτή απόνησε γιατί ήταν δύσκολο να εφαρμοστεί.. Το διδακτικό έτος αρχίζει την 1η Οκτωβρίου και λήγει την 31η Ιουλίου.-Οι εξετάσεις γίνονται τον Αύγουστο, δημόσια, με την παρουσία του Reggente (Επάρχου) συνοδευομένου από τις τοπικές αρχές. Μήνες διακοπών ορίζονται ο Αύγουστος και ο Σεπτέμβριος.

Εν τη Βουλή απόφασις (In Senato-Risoluzione) της 17/11/1841 (Τσερές, ό.π. σ. 24) Η απόφαση αυτή, όπως και η ανωτέρω πράξη 28 /13.3.1841 της Γερουσίας, καθορίζει ότι τα Δευτερεύοντα Σχολεία θα είναι οκτώ, ένα σε κάθε νησί και δύο στην Κεφαλονιά. Τα μαθήματα θα είναι: Στοιχεία Θεολογίας, Ελληνική γλώσσα, Αγγλικά, Ιταλικά, Καλλιγραφία, Αριθμητική, Στοιχεία Άλγεβρας και Γεωμετρίας, Γενική Ιστορία και Γεωγραφία.

Κανονισμός Δευτερευόντων Σχολείων του 1842 (Τσερές, ό.π. σ. 25-27)

Καθηγητές και μαθητές του Γυμνασίου, το 1928 (;). Η φωτογραφία δημοσιεύτηκε στο βιβλίο του Π. Γ. Ροντογιάννη, που σημειώσαμε (ο βιογραφούμενος είναι καθιστός στο μέσον της 1ης σειράς). Οι καθηγητές είναι από αριστερά ο Δημοσθένης Κοוניάκης, ο Κωνσταντίνος Γουρζής (;) Γυμνασιάρχης, ο Σπυρίδων Τρανός (;) ή ο Θ. Σταματέλλος (;), ο Αναστάσιος Μανουδής και ο Αθανάσιος Σολδάτος. Αρχείο Π. Γ. Ροντογιάννη.

Ο Κανονισμός της 6.8.1842, που εκδόθηκε επί τη βάση της υπ' αριθ. 33 της 6/18.5.1842 πράξης του Ζ' Κοινοβουλίου, κωδικοποίησε τις διατάξεις για την κατώτερη και τη μέση εκπαίδευση στα Επτάνησα. Εδώ φαίνεται -αντίθετα απ' ό,τι στον Κανονισμό του 1841- αυτό που αποδεικνύει σαφέστατα η αρχειακή έρευνα, ότι δηλαδή η φοίτηση στο Δευτερεύον Σχολείο εξακολουθεί να είναι τετραετής (βλ. και το Βιβλίο γενικής καταγραφής από του 1836-37 Σχολ. Έτους μέχρι 1852-53 Σχολ. Έτους, α.α. 80(3) του Καταλόγου του Αρχείου στο: Τσερές, ό.π., σ. 310). Στα μαθήματα των Δευτερευόντων Σχολείων προστίθενται η Ιστορία και μαθήματα Θεολογίας για τους υποψήφιους ιερείς.

Τα διδασκόμενα μαθήματα κατά έτος ήταν τα εξής:

ΕΤΟΣ Α'

Ελληνικά: 6 μαθήματα την εβδομάδα

Αγγλικά: 6 μαθήματα την εβδομάδα

Αριθμητική: 3 μαθήματα την εβδομάδα

Καλλιγραφία : 6 μαθήματα την εβδομάδα

ΕΤΟΣ Β'

Ελληνικά: 4 μαθήματα την εβδομάδα

Αγγλικά: 4 μαθήματα την εβδομάδα

Επίπεδος και Στερεά Γεωμετρία: 3 μαθήματα την εβδομάδα

Γεωγραφία και Χρονολογία : 3 μαθήματα την εβδομάδα

ΕΤΟΣ Γ'

Ελληνικά: 4 μαθήματα την εβδομάδα

Αγγλικά: 4 μαθήματα την εβδομάδα

Άλγεβρα: 4 μαθήματα την εβδομάδα

Ιστορία: 3 μαθήματα την εβδομάδα

Γεωγραφία: 2 μαθήματα την εβδομάδα

ΕΤΟΣ Δ'

Ελληνικά: 5 μαθήματα την εβδομάδα

Αγγλικά: 5 μαθήματα την εβδομάδα

Άλγεβρα: 2 μαθήματα την εβδομάδα

Ιστορία: 2 μαθήματα την εβδομάδα

Στον κανονισμό αυτό δεν προβλέπεται διδασκαλία των Ιταλικών. Πράγματι, από το σχολικό έτος 1841-42 μέχρι το 1844-45 τα αρχειακά ευρήματα, δηλαδή τα βιβλία εξετάσεων του Δευτερεύοντος Σχολείου Λευκάδος 1842/43-1851-52 [αριθμός Καταλόγου του Αρχείου 1 (101)] στο: Τσερές, ό.π. σ. 286 και 1852/53-1856/57 [αριθμός Καταλόγου του Αρχείου 2 (1) στο: Τσερές, ό.π. σ. 286], δείχνουν ότι δεν διδάσκονταν τα Ιταλικά. Σύμφωνα όμως με τα ίδια βιβλία, η διδασκαλία των Ιταλικών γίνεται κανονικά (δηλαδή: υπάρχουν αποτελέσματα εξετάσεων στα Ιταλικά) από το σχολικό έτος 1845-46 μέχρι το σχολικό έτος 1856-57, οπότε ψηφίζεται νέος νόμος για την εκπαίδευση.

Στο Δευτερεύον Σχολείο γίνονταν δεκτοί απόφοιτοι των σχολείων της στοιχειώδους εκπαίδευσης ή όσοι αποδείκνυαν το επίπεδο των γνώσεών τους με κατατακτήριες εξετάσεις. Αφού γίνονταν δεκτοί, μπορούσαν να δηλώσουν «απροσδιοριστώς» ποια μαθήματα ήθελαν

να παρακολουθήσουν. Δεν ήταν δηλαδή υποχρεωμένοι να παρακολουθήσουν όλα τα μαθήματα αλλά μόνο όσα δήλωναν. Και μπορούσαν να παρακολουθούν μαθήματα διαφορετικών ετών: π.χ. μπορούσε να είναι γραμμένος στο 4ο έτος (κλάση) των Ελληνικών και στο 1ο των Λατινικών. Διασώζεται στο Αρχείο του Γυμνασίου Λευκάδος ένα τέτοιο κατάστιχο, το Βιβλίο απροσδιοριστου εγγραφής Δευτερεύοντος Σχολείου Λευκάδος 1842/43-1852/53, στο οποίο καταχωρίζονταν αυτές οι δηλώσεις.

3. ΛΥΚΕΙΟΝ ΛΕΥΚΑΔΟΣ (1857-1866)

Αναδιάρθρωση της εκπαίδευσης το 1857: Κ' πράξη της 15/27.6.1857 του ΙΑ' Κοινοβουλίου (Τσερές, ό.π. σ. 2728)

Επί της Αρμοστείας του Ιωάνη Young και ύστερα από μακρόχρονες διεργασίες, το ΙΑ' Κοινοβούλιο ψηφίζει την Πράξη Κ' της 15/27.6.1857, που αναδιοργανώνει για τελευταία φορά πριν από την Ένωση τη δημόσια εκπαίδευση του Ιονίου Κράτους. Η βασική δομή της εκπαίδευσης δεν αλλάζει: στοιχειώδης εκπαίδευση (τα προκαταρκτικά σχολεία), μέση (τα Λύκεια και το Γυμνάσιο της Κέρκυρας), ανώτατη (η Ιόνιος Ακαδημία). Τα Δευτερεύοντα Σχολεία θα ονομάζονται πλέον Λύκεια και θα υπάρχει ένα σε κάθε νησί και οι τάξεις δεν θα είναι πλέον τέσσερις αλλά σταδιακά γίνονται επτά: Α' - Ζ'. Τα διδάκτρα καταργούνται για τους παντελώς άπορους. Κατά τα άρθρα 42-43, τους καθηγητές διορίζει η Γερουσία κατόπιν «δημοσίου συναγωνισμού». Αλλά δεν γίνεται «συναγωνισμός», «ότε πρόκειται περί προσώπων εγνωσμένης ικανότητας, είτε διότι και άλλοτε μετ' επιτυχίας υπήρξαν διδάσκαλοι ή καθηγηταί, είτε διότι εδημοσίευσαν περίφημον τι σύγγραμμα».

Τα μαθήματα που διδάσκονται είναι: Ελληνικά (Η ελληνική γλώσσα κατ' έκτασιν), Λατινικά, Αγγλικά, Ιταλικά, Στοιχεία Ρητορικής Συνθέσεως και Στοιχεία Φιλοσοφίας, Στοιχεία Ιστορίας, Γεωγραφίας, Χρονολογίας και Αρχαιολογίας, Μαθηματικά (α) Άλγεβρα και Στερεά Γεωμετρία και β) Στοιχεία Πρακτικής Γεωμετρίας, Θεολογικά (α) Κατήχηση και Στοιχεία Δογματικής Θεολογίας και β) Ιερά και Εκκλησιαστική Ιστορία), Καλλιγραφία. «Επιπρόσθετα δε εις τας νήσους Κέρκυραν, Κεφαλληνίαν, Ζάκυνθον και Λευκάδα» τα παρακάτω μαθήματα: Γαλλικά, Καταστιχογραφία, Διπλογραφική, Απλογραφική Επιστολογραφία, Εμπορική Λογιστική, Σκιαγραφία - Γυμναστική «όσον ένεστι». Και ειδικά στην Κεφαλονιά και την Ιθάκη: Ναυτική Διδασκαλία. Το πρόγραμμα δείχνει σαφώς ότι προσανατολίζεται σε πρακτικότερη κατεύθυνση.

V. ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ: 1866-1960

1. ΤΡΙΤΑΞΙΟ ΜΙΚΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ.

ΤΕΤΡΑΤΑΞΙΟ ΜΙΚΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ (1866-1929)

Ίδρυση Ελληνικών Σχολείων και Γυμνασίων: Ν.ΠΝ/1866 (Τσερές, ό.π., σ. 29) Με το νόμο ΠΝ/20.1.1866 καταργούνται τα «Λύκεια» της Επτανήσου και στη θέση τους ιδρύονται τα τριτάξια μικτά «Ελληνικά Σχολεία» και τα τετρατάξια μικτά «Γυμνάσια» όπως ίσχυε και στην υπόλοιπη Ελλάδα από την εποχή της Αντιβασιλείας. Έτσι η μέση εκπαίδευση αποτελείται και στα Επάνησα από δύο τύπους σχολείων. Τα μαθήματα του Ελληνικού Σχολείου και του Γυμνασίου Λευκάδος άρχισαν, σύμφωνα με σχετική ανακοίνωση του Επάρχου τη 13η Μαρτίου 1866. Πρώτοι διευθυντές ήταν ο Παναγιώτης Μαυροκέφαλος και ο Πολυζώης Σπανόπουλος αντιστοίχως.

Κατάργηση του Γυμνασίου Λευκάδος το 1868 (Τσερές, ό.π., σ. 29)

Το Γυμνάσιο Λευκάδος γνώρισε από την έναρξη της λειτουργίας του μεγάλες δυσκολίες. Και, κυρίως, δεν προσείλκυσε μαθητές: το Λύκειο Λευκάδος το σχολικό έτος 1864-65 είχε 66 μαθητές, ενώ το νέο Γυμνάσιο την επόμενη σχολική χρονιά 1866-67 είχε ελάχιστους μαθητές (στοιχεία ακριβή δεν έχουμε) και το σχολικό έτος έληξε το Δεκέμβριο του 1866. Το σχολικό έτος 1867-68 συγκέντρωσε μόνο 32 μαθητές. Ο Έπαρχος Λευκάδας με αναφορά του την 21.10.1866 πρότεινε στο Υπουργείο Παιδείας την κατάργηση του Γυμνασίου Λευκάδος, γιατί η διατήρηση του θα ήταν σπατάλη για το δημόσιο ταμείο. Η κυβέρνηση δεν το κατήργησε αμέσως. Τελικά, όμως, με διαταγή του ΥΠΕΠΘ της 4.12.1868, που κοινοποιήθηκε την 3.1.1869, το Γυμνάσιο Λευκάδος καταργείται λόγω ελάχιστου αριθμού μαθητών. Το Αρχείο και μερικά άλλα πράγματα παραδόθηκαν με πρωτόκολλο παραλαβής στο Σχολάρχη Ιωάννη Σταματέλο (Τσερές, ό.π., σ. 29).

Καθηγητές και τελειόφοιτοι μαθητές του Γυμνασίου 1935-36. Φωτογραφία (από το αρχείο Στάθη Σάντα, τώρα στη Χαραμόγλειο Βιβλιοθήκη), των τελειοφοίτων του Γυμνασίου Λευκάδος, 1935-1936, στο προαύλιο, δημοσιευμένη στο π. «Λευκαδίτικη Εστία 1», τχ. 2, Μάρτ.-Απρ. 1976, σ. 83, με τις αποδόσεις: Σειρά 1η, από αριστερά, οι καθηγητές: Ν. Σταματέλος, Σωμ. αγωγής, Α. Μανούδης, Γαλλικών, Σ. Τρανός, Θεολογίας, Ι. Παπαγεωργίου, Γυμνασιάρχης, Π. Νικόδημος, Μαθηματικών, Α. Σολδάτος, Φιλολογίας, Δ. Κουνιάκης, Φιλολογίας, Στάθης Σάντας, Σωμ. Αγωγής. Σειρά 2η, οι μαθήτριες: Ζ. Καββαδά, Α. Θερμού, Χ. Ρηγοπούλου, Α. Φλογαΐτου, Δ. Μεταλλινού, Ε. Φίλιου, Σ. Μαραγκού και τελευταίος δεξιά (Πίσω από τον Σ. Σάντα) ο Σπ. Γουριώτης (νεκρός του Αλβανικού μετώπου). Σειρά 3η, οι μαθητές: Γεώρ. Γρηγόρης, Ν. Σουκιώτης, Γ. Βλάχος, Θ. Πολίτης, Κ. Περδικάρης και Ι. Αρταβάνης. Σειρά 4η, οι μαθητές: Δ. Ασπρογέρακας, Μ. Μανιάκης, Κ. Ζερβός και Σ. Βρεττός.

Ανασύσταση του Γυμνασίου Λευκάδος το 1876 (Τσερές, ό.π., σ. 30)

Στο τέλος του έτους 1876, ύστερα από ενέργειες κυρίως του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, ανασυστήνεται το Γυμνάσιο Λευκάδος. Λειτουργήσε για το σχολικό έτος 1876-77 με δύο τάξεις,

την Α' με 57 μαθητές και τη Β' με 9 μαθητές. Με δύο τάξεις λειτούργησε και την επόμενη σχολική χρονιά 1877-78 με 31 μαθητές για την Α' τάξη και 27 για τη Β'. Για την επόμενη χρονιά 1878-79 δεν υπάρχουν στοιχεία, ενώ στην επόμενη (1879-80) υπάρχουν μαθητές μόνο στις τάξεις Α', Β' και Γ'. Αρχίζει να λειτουργεί με τέσσερις τάξεις από το σχολικό έτος 1880-81 (Τσερές, ό.π., σ. 30).

2. ΕΞΑΤΑΞΙΟ ΜΙΚΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ (1929-1960)

ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Νόμος 4373/1929: Ίδρυση εξαταξίων Γυμνασίων- κατάργηση Ελληνικών Σχολείων (Τσερές, ό.π., σ. 34)

Μέχρι το έτος 1929 η δομή της ελληνικής εκπαίδευσης παρέμεινε ίδια, αν και στην εσωτερική δομή του σχολικού μηχανισμού (αναλυτικά προγράμματα, ιδεολογικό περιεχόμενο) επιχειρήθηκαν -μέσα σε ένα γενικότερο κλίμα ανανεωτικών προσπαθειών και εκσυγχρονισμού της ελληνικής κοινωνίας- σημαντικές μεταρρυθμίσεις (στη στοιχειώδη εκπαίδευση κυρίως και πολύ λιγότερο στη μέση) τα έτη 1911-1929, με άνισα πάντως αποτελέσματα. Όμως, με το νόμο 4373/1929 (ΦΕΚ 297/Α/1929) «Περί διαρρυθμίσεως των Σχολείων Μέσης Εκπαιδεύσεως» αυτή η ενός περίπου αιώνα εκπαιδευτική δομή αλλάζει: ιδρύονται εξατάξια Γυμνάσια, στα οποία εισάγονται με εισιτήριες εξετάσεις απόφοιτοι του Δημοτικού Σχολείου, το οποίο με τον προαναφερόμενο νόμο γίνεται και αυτό εξατάξιο. Με τον ίδιο νόμο καταργούνται τα Ελληνικά Σχολεία. Δηλαδή, η γενική εκπαίδευση από ενδεκάχρονη γίνεται δωδεκάχρονη.

Αναδιάρθρωση Α. Ν. 770/1937: ίδρυση οκταταξίων Γυμνασίων (Τσερές, ό.π., σ. 34)

Με τον Α.Ν. 770/1937 «Περί των Σχολείων της Μ.Ε.», καθορίζονται ως σχολεία μέσης εκπαίδευσης τα Γυμνάσια, οι Εμπορικές Σχολές, τα Πρακτικά Λύκεια Αρρένων και Θηλέων, τα πεντατάξια Αστικά Σχολεία (σ' αυτά εισάγονται μαθητές με ενδεικτικό της Δ' Δημοτικού) και οι κατώτεροι κύκλοι Γυμνασίων. Τα Γυμνάσια, όπως και τα Πρακτικά Λύκεια, είναι οκτατάξια και αποτελούνται από δύο κύκλους: έναν κατώτερο πενταετή που αποσκοπεί...κυρίως εις την παροχήν πληρεστέρας γενικής μορφώσεως και έναν ανώτερο τριετή που αποσκοπεί...ιδίως εις την επιστημονικήν προπαρασκευήν των εφιεμένων να αποδυσωσιν εις ανωτέρας ειδικάς σπουδάς. Το Γυμνάσιο Λευκάδος ανήκει στα οκτατάξια Γυμνάσια. Στην πράξη, βέβαια, όπως αποδεικνύει η αρχαική έρευνα και όπως είναι αναμενόμενο από τη διετή μόνο εφαρμογή του νόμου, αυτά είναι περισσότερο ασκήσεις επί χάρτου: στον αντίστοιχο Γενικό Έλεγχο [βλ. στο Κατάλογο του Αρχείου α. α 6(84) στο Τσερές, ό.π., σ. 288] το Οκτατάξιο Γυμνάσιο Λευκάδος αρχίζει με την Α' τάξη το 1937/38, συνεχίζει με την Α' και Β' το 1938/39 και έπειτα καταργείται με τον Α. Ν. 1849/1939. Ο νόμος πάντως καθόριζε ότι στην Α' τάξη του οκταταξίου εισάγονται με εισιτήριες εξετάσεις απόφοιτοι της Δ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου και με κατατακτήριες εισάγονται -στη Β' και στη Γ' τάξη αντίστοιχα - απόφοιτοι της Ε' και της ΣΤ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου. Στο οκτατάξιο Γυμνάσιο εισάγονταν επίσης με κατατακτήριες από το Αστικό Σχολείο και το Γυμνάσιο κατώτερου κύκλου.

Αλλαγές του Α.Ν.1849/1939: Εξατάξιο Γυμνάσιο Νέου Τύπου (Τσερές, ό.π. σ. 35-36)
Με τον Α.Ν.1849/1939 αλλάζουν τα υπό του Α.Ν. 770/37 προβλεπόμενα και ορίζεται ότι ο βασικός κορμός της μέσης εκπαίδευσης αποτελείται από δύο κύκλους: εξατάξιο Γυμνάσιο (κατώτερος κύκλος) αποσκοπών κυρίως εις την παροχήν πλήρους γενικής μορφώσεως και διετές- πρακτικό ή κλασσικό-Λύκειο (ανώτερος κύκλος) αποσκοπών κυρίως να προπαρασκευάση τους επιλέκτους των Γυμνασίων, τους εφιεμένους ανωτέρων ειδικών

σπουδών. Τα εξατάξια Γυμνάσια δέχονται αποφοίτους της Δ' Δημοτικού (στην Α' τάξη) και αποφοίτους της Ε' και της ΣΤ' με κατατακτήριες στην Β' και στη Γ' αντίστοιχα. Αυτό το εξατάξιο Γυμνάσιο ονομάστηκε Εξατάξιο Γυμνάσιο Νέου Τύπου σε αντιδιαστολή με το εξατάξιο του Ν. 4373/1929, που ονομάστηκε Εξατάξιο Γυμνάσιο Παλαιού Τύπου και το οποίο, όπως αποδεικνύει η αρχειακή έρευνα, συνέχισε με τις τάξεις που του απέμεναν κάθε χρονιά μέχρι το σχολικό έτος 1943-44 ως εξής: 1939-40 οι τάξεις Β' - ΣΤ', 1940-41 οι τάξεις Γ' - ΣΤ', 1941-42 οι τάξεις Δ' - ΣΤ', 1942-43 οι τάξεις Ε' - ΣΤ' και 1943-44 μόνο η ΣΤ' - αποφοίτησε δηλαδή και η τελευταία τάξη του (βλ. στον Κατάλογο του Αρχείου α. α. 5(83) και 6(84) στο: Τσερές, ό.π., σ. 287 και 288 αντίστοιχα). Απαγορευόταν στα Γυμνάσια η συμφοίτηση αρρένων και θηλέων και προβλεπόταν η ίδρυση ξεχωριστών σχολείων για κάθε φύλο

Τα απολυτήρια των δύο τύπων ήταν ισότιμα με εξαίρεση το δικαίωμα εγγραφής στις Ανώτατες Σχολές που το είχαν μόνον οι κάτοχοι απολυτηρίου Γυμνασίου Παλαιού Τύπου. Οι κάτοχοι απολυτηρίου Γυμνασίου Νέου Τύπου έπρεπε να δώσουν εξετάσεις στο διτάξιο Λύκειο, κλασικό ή πρακτικό, το οποίο θα τους προετοίμαζε για να ακολουθήσουν σπουδές στην ανώτατη εκπαίδευση.

«Οι μαθητές του Γυμνασίου Λευκάδος μετά την παρέλαση της 24ης Μαρτίου 1940, μετά τον κ. Γυμνασιάρχο και των κ.κ. καθηγητών των». Φωτογραφία στο προαύλιο του Γυμνασίου. Ο καθηγητής Χρίστος Ι Αραβανής, που παραχώρησε τη φωτογραφία, αναγνωρίζει από τους τσολιάδες-μαθητές: 4ος από δεξιά ο Θεοδόσιος Φέτσης, 6ος ο Απόστολος Λάζαρης, 7ος ο Χρίστος Αραβανής, 8ος ο Βαγγέλης Φατούρος, 9ος ο Σάββας Κατωπόδης και 10ος ο Παναγιώτης Ζαβιτσάνος. 3ος αριστερά της σημαίας με το παπιγιόν ίσως είναι ο Γυμνασιάρχης Αντώνιος Τσίριμπας. 4ος από αριστερά ίσως είναι ο καθηγητής Θεολογίας Δημ. Σπυρόπουλος. Δυο μαθητές είναι ντυμένοι με στολή της ΕΟΝ.

Και αυτές οι αλλαγές όμως δεν ολοκληρώθηκαν εξ αιτίας του Πολέμου και της Κατοχής, που επακολούθησαν, αλλά και εξ αιτίας της βραχυχρόνιας ισχύος του νόμου και έτσι αποδεικνύονται και πάλι μάλλον ασκήσεις επί χάρτου: Η αρχειακή έρευνα αποκαλύπτει ότι το Εξατάξιο Γυμνάσιο Νέου Τύπου λειτούργησε το 1939-40 με τις τάξεις Α'-Γ', το 1940-41 με τις

τάξεις Α' - Δ', το 1941-42 με τις τάξεις Α' - Ε', το 1942-43 με τις τάξεις Α' - ΣΤ' και το 1943-44 με τις τάξεις Α' - Ζ', οπότε και καταργείται με το νόμο 1468/1944. Τα διτάξια Λύκεια δεν πρόλαβαν να λειτουργήσουν.

Αλλαγές του Ν. 1468/1944: Οκτατάξιο Γυμνάσιο Λευκάδος (Τσερές, ό.π., σ. 36)

Με το νόμο 1468/1944 «Περί τροποποιήσεως του υπ' αρ.1849/1939 Α.Ν.» καταργήθηκαν τα διτάξια Λύκεια του Ν.1849/1939, που άλλωστε δεν είχαν λειτουργήσει, και προστέθηκαν στο Γυμνάσιο δύο τάξεις: η Ζ' και η Η' (= η εβδόμη και η ογδόη). Έτσι, το Γυμνάσιο τυπικά έγινε οκτατάξιο. Δέχεται στη Γ' τάξη του τους αποφοίτους της ΣΤ' του Δημοτικού Σχολείου και οι τάξεις του Γ' και Η' αντιστοιχούν στις Α' και ΣΤ' του Γυμνασίου Παλαιού Τύπου του Ν. 4373/1929. Το οκτατάξιο αυτό Γυμνάσιο ορίζεται ισότιμο με το εξατάξιο Γυμνάσιο Παλαιού Τύπου. Οι δύο τελευταίες τάξεις του χωρίζονται σε κλασικό και πρακτικό.

Το οκτατάξιο Γυμνάσιο γίνεται και τυπικά εξατάξιο: Ν. Δ. 3971/2.9.1959 (Τσερές, ό. π. σ. 36) Οι τάξεις Α' και Β' του Γυμνασίου αυτού δεν λειτουργήσαν ποτέ. Η αρχειακή έρευνα το αποδεικνύει [βλ. στον Καστάλογο του Αρχείου α.α. 6(84)]. Στην ουσία, δηλαδή, ήταν εξατάξιο. Με το άρθρο 27 του Ν.Δ. 3971/1959, που εφαρμόστηκε το σχολικό έτος 1959-60, οι τάξεις του ονομάστηκαν Α'...ΣΤ' και έτσι το οκτατάξιο Γυμνάσιο του Ν. 1468/1944 ταυτίστηκε και τυπικά με το εξατάξιο Γυμνάσιο Παλαιού Τύπου του Ν. 4373/1929.

Το Γυμνάσιο Λευκάδος υπόκειται, όπως είναι φυσικό, σε όλες αυτές τις διοικητικές μεταβολές που αναφέραμε μέχρι εδώ.

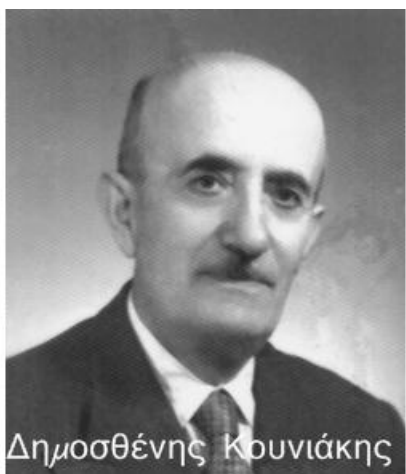
Χωρισμός Γυμνασίου Λευκάδος σε Αρρένων και Θηλέων (Τσερές, ό.π., σ. 37)

Το Γυμνάσιο Λευκάδος μέχρι το σχολικό έτος 1960-61 είναι μικτό. Είναι το τελευταίο σχολικό έτος που στη Λευκάδα υπάρχει ένα μόνο Γυμνάσιο. Από το επόμενο σχολικό έτος 1961-62 χωρίζεται σε Εξατάξιο Γυμνάσιο Αρρένων (το οποίο συνέχισε να στεγάζεται στο ιστορικό κτίριο του Γυμνασίου έναντι του σημερινού ΟΤΕ) και σε Εξατάξιο Γυμνάσιο Θηλέων, το οποίο στεγάστηκε στο κτίριο ιδιοκτησίας Νικολάου Αραβανή (πάλαι ποτέ ιδιοκτησία οικογένειας Αριστομένη Αλβανίτη), στη συνοικία της Παναγίας των Ξένων.

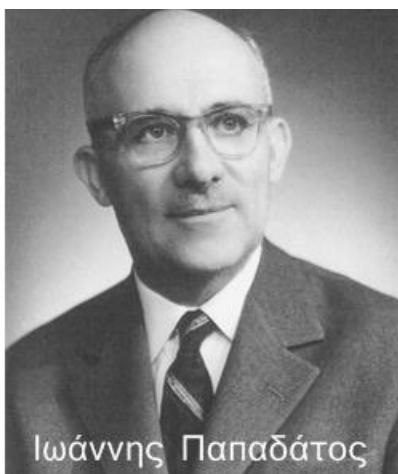
Καθηγητές που υπηρέτησαν στο Γυμνάσιο Λευκάδας

Φεβρωνία Παπαδάκη - Σταύρακα

Δημοσθένης Κουνιάκης

Ιωάννης Παπαδάτος

Παράρτημα Βόνιτσας

Σημειώνω, τέλος, ότι από το σχολικό έτος 1948-49 μέχρι και το σχολικό έτος 1961-62 το Γυμνάσιο Βόνιτσας λειτούργησε ως παράρτημα του Γυμνασίου Λευκάδος. Από το σχολικό έτος 1962-63 απέκτησε αυτονομία.

ΜΙΚΡΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΜΟΡΗΣ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Σκοπός του μικρού αυτού παραρτήματος είναι η εξακρίβωση του χρόνου έναρξης και της διάρκειας της λειτουργίας των προαναφερόμενων Ελληνικών Σχολείων. Για τα σχολεία της Λευκάδας το ενδιαφέρον είναι αυτονόητο. Αλλά και τα άλλα σχολεία βρίσκονται σε περιοχές με τις οποίες η Λευκάδα έχει και εκπαιδευτικές και άλλων ειδών επαφές και, ως εκ τούτου, οι σχετικές πληροφορίες θα μας φανούν εξαιρετικά χρήσιμες στην προσπάθειά μας να βγάλουμε συμπεράσματα από την ανάγνωση των γραφημάτων, ιδιαίτερα για την (ανοδική ή καθοδική) τάση του αριθμού των μαθητών του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος και για τον τόπο καταγωγής τους.

1. Ελληνικά Σχολεία Αγίου Πέτρου, Καρυάς και Βασιλικής (Τσερές, ό.π., σ. 30-31)

Περί των τριών περιφερειακών Ελληνικών Σχολείων της Λευκάδας ο Ροντογιάννης μας δίνει τις εξής πληροφορίες: Το Ελληνικό Σχολείο του Αγίου Πέτρου ιδρύθηκε το 1891 και καταργήθηκε το 1909, της Βασιλικής ιδρύθηκε το 1919 και καταργήθηκε το 1929 και της Καρυάς ιδρύθηκε το 1889, λειτούργησε ως μονοτάξιο το 1889-90 και επανασυστήθηκε το 1927-28. Η αρχειακή έρευνα όμως, και συγκεκριμένα η εξέταση των τίτλων, με τους οποίους εγγράφονται οι μαθητές στο Ελληνικό Σχολείο Λευκάδος, δεν επιβεβαιώνει τη γνώμη του. Συγκεκριμένα:

Για το Ελληνικό Σχολείο του Αγίου Πέτρου η γνώμη του Ροντογιάννη είναι σωστή. Υπάρχουν συνεχείς εγγραφές στα μαθητολόγια του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος, που δείχνουν ότι το σχολείο αυτό πραγματικά λειτουργεί από το 1891-92 και παύει να εμφανίζεται μετά το 1909 (Τσερές, ό.π., σ. 30).

Το Ελληνικό Σχολείο Καρυάς όμως είναι βέβαιο ότι λειτουργεί τουλάχιστον από το σχολικό έτος 1885-86: το σχολικό έτος 1886-87 ο μαθητής Γεώργιος Χαλικιάς (α.α. Μαθητολογίου 87) εγγράφεται στην Α' τάξη του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος με αποδεικτικό του Ελληνικού Σχολείου Καρυάς. Ομοίως το ίδιο έτος και με αποδεικτικό του Ελληνικού Σχολείου Καρυάς εγγράφεται στην Α' τάξη του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος ο Νικόλαος Θ. Λάζαρης (α.α. Μαθητολογίου 89). Εγγραφές παρόμοιες υπάρχουν και για τα έτη 1887-88, 1889-90, 1890-91

και 1891-92. Μετά το 1892 δεν υπάρχουν στα μαθητολόγια του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος εγγραφές μαθητών με τίτλο του Ελληνικού Σχολείου Καρυάς. Επομένως, είμαστε βέβαιοι ότι τουλάχιστον τα έτη 1885-91 το Ελληνικό Σχολείο Καρυάς λειτουργούσε (Τσερές, ό.π., σ. 31).

Το Ελληνικό Σχολείο Βασιλικής αποδεικνύεται επίσης -αντίθετα με τα λεγόμενα του Ροντογιάννη- ότι λειτουργούσε τουλάχιστον από το σχολικό έτος 1885-86: το σχολικό έτος 1886-87 ο μαθητής Χαράλαμπος Θ. Μελλάς (α.α. Μαθητολογίου 29) εγγράφεται στην Β' τάξη του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος με ενδεικτικό του Ελληνικού Σχολείου Βασιλικής. Ομοίως, το ίδιο έτος και με αποδεικτικό του ίδιου σχολείου εγγράφεται στη Β' τάξη του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος ο Νικόλαος Δ. Κολυβάς (α.α. Μαθητολογίου 47). Αλλά μετά δεν απαντούν παρόμοιες εγγραφές. Άρα, το νέο στοιχείο είναι ότι το Ελληνικό Σχολείο Βασιλικής λειτουργούσε από το 1885-86, χωρίς όμως να μπορούμε να προσδιορίσουμε μέχρι πότε. Το πιθανότερο -για να μην πούμε σίγουρο- είναι ότι σταμάτησε να λειτουργεί μετά την ίδρυση του Ελληνικού Σχολείου του Αγίου Πέτρου (1891), γιατί το νέο σχολείο κάλυπτε τις ανάγκες της περιοχής. Μετά το 1919 βρίσκουμε στα μαθητολόγια του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος ονόματα μαθητών που προσκομίζουν τίτλο του Ελληνικού Σχολείου Βασιλικής. Επομένως, στο σημείο αυτό, είναι σωστή η άποψη του Ροντογιάννη ότι το Ελληνικό Σχολείο Βασιλικής επανιδρύθηκε το 1919 και συνέχισε τη λειτουργία του μέχρι το 1929 (Τσερές, ό.π., σ. 31).

2. Ελληνικό Σχολείο Ιθάκης (Τσερές, ό.π., σ. 32)

Η αρχειακή έρευνα αποκαλύπτει ότι το Ελληνικό Σχολείο Ιθάκης λειτουργούσε τουλάχιστον από το σχολικό έτος 1870-71: το σχολικό έτος 1871-72 ο Γεώργιος Σταμουλάτος εγγράφεται (α.α. Μαθητολογίου 62) στην Γ' τάξη του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος με ενδεικτικό του Ελληνικού Σχολείου Ιθάκης. Παρόμοιες συνεχείς εγγραφές υπάρχουν και για το επόμενο σχολικό έτος μέχρι και το έτος 1899-1900, οπότε φαίνεται να εγγράφεται στη Β' τάξη του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος (α.α. Μαθητολογίου 143) ο Σπυρίδων Τσιπρούδης. Μπορούμε λοιπόν με βεβαιότητα να πούμε ότι το Ελληνικό Σχολείο Ιθάκης λειτουργεί την τελευταία τριαντακονταετία του 19ου αιώνα. Από επόμενες εγγραφές συμπεραίνουμε ότι το σχολείο αυτό συνέχισε να λειτουργεί μέχρι το 1929

3. Ελληνικό Σχολείο Βόνιτσας Ακαρνανίας (Τσερές, ό.π., σ. 32).

Το Ελληνικό Σχολείο Βόνιτσας λειτούργησε τουλάχιστον από το σχολικό έτος 1885-86: με ενδεικτικό αυτού του σχολείου ο Θεόδωρος Κ. Διαμαντίδης εγγράφεται το σχολικό έτος 1886-87 στη Γ' τάξη του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος (α.α. Μαθητολογίου 72). Παρόμοιες εγγραφές, που δείχνουν ότι το σχολείο λειτουργεί, έχουμε για τα σχολικά έτη 1889-90, 1891-92, 1902-03. Επομένως, και για τη λειτουργία του σχολείου αυτού κατά την τελευταία δεκαπενταετία του 19ου αιώνα είμαστε βέβαιοι. Όσον αφορά τη λειτουργία του κατά τον 20ό αιώνα μέχρι το 1929 τεκμαίρεται από πλήθος εγγραφών μαθητών στο Ελληνικό Σχολείο Λευκάδος, που προσκομίζουν τίτλο αυτού του σχολείου

4. Ελληνικό Σχολείο Ζαβέρδας (Παλαίρου) Ακαρνανίας (Τσερές, ό.π., σ. 32-33).

Το Ελληνικό Σχολείο Ζαβέρδας λειτούργησε τουλάχιστον από το σχολικό έτος 1894-95: με ενδεικτικό αυτού του σχολείου ο μαθητής Σπυρίδων Ζαβιτσάνος (α.α. Μαθητολογίου 15) εγγράφεται το σχολικό έτος 1895-96 στη Γ' τάξη του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος και το σχολικό έτος 1899-1900 οι μαθητές Ιωάννης Μανωλίτσης, Δημοσθένης Φατούρος και Νικόλαος Μεταξάς εγγράφονται στη Β', Γ' και Γ' τάξη αντίστοιχα του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος. Και το Ελληνικό Σχολείο της Ζαβέρδας, λοιπόν, λειτουργεί κατά την τελευταία δεκαετία του

20ου αιώνα και, πιθανότατα, νωρίτερα από το terminus post quem 1894-απλώς δεν υπάρχουν σχετικές εγγραφές στα μαθητολόγια του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος. Τα αρχειακά τεκμήρια πιστοποιούν ότι συνεχίζει να λειτουργεί κανονικά και κατά τον 20ό αιώνα 5. Ελληνικό Σχολείο Μύτικα Ακαρνανίας (Τσερές, ό.π., σ. 33).

Το terminus post quem για το Ελληνικό Σχολείο Μύτικα είναι το σχολικό έτος 1886-87: ο μαθητής Σπυρίδων Δ. Λεκατσάς το σχολικό έτος 1887-88 εγγράφεται στη Β' τάξη του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος (α.α. Μαθητολογίου 76) προσκομίζοντας ενδεικτικό του Ελληνικού Σχολείου Μύτικα. Παρόμοιες εγγραφές υπάρχουν και για το ίδιο έτος και για το σχολικό έτος 1889-90 και για επόμενα έτη που πιστοποιούν ότι το σχολείο λειτούργησε μέχρι την κατάργηση των Ελληνικών Σχολείων το 1929 6. Ελληνικό Σχολείο Αστακού Ακαρνανίας (Τσερές, ό.π., σ. 33)

Το terminus post quem για το Ελληνικό Σχολείο Αστακού είναι το σχολικό έτος 1888-89: ο μαθητής Νικόλαος Ζαβογιάννης το σχολικό έτος 1890-91 εγγράφεται στη Β' τάξη του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος (α.α. Μαθητολογίου 41) προσκομίζοντας ενδεικτικό του Ελληνικού Σχολείου Αστακού. Παρόμοιες εγγραφές υπάρχουν και για το ίδιο έτος και για το σχολικό έτος 1894-95 και για τα επόμενα χρόνια του 19ου και του 20ού αιώνα, που πιστοποιούν τη λειτουργία του

7. Ελληνικό Σχολείο Κατούνας Ακαρνανίας (Τσερές, ό.π., σ. 33-34).

Το terminus post quem για το Ελληνικό Σχολείο Κατούνας είναι το σχολικό έτος 1884-85: ο μαθητής Ιωάννης Γ. Μαυρομαμάτης το σχολικό έτος 1885-86 εγγράφεται στη Γ' τάξη του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος (α.α. Μαθητολογίου 53) προσκομίζοντας ενδεικτικό του Ελληνικού Σχολείου Κατούνας Ξηρομέρου. Παρόμοιες εγγραφές υπάρχουν και σε επόμενα σχολικά έτη, που μας δείχνουν ότι το σχολείο συνέχισε να λειτουργεί μέχρι το 1929 8. Ελληνικό Σχολείο Αμφιλοχίας (Τσερές, ό.π., σ. 34).

Το terminus post quem για το Ελληνικό Σχολείο Αμφιλοχίας είναι το σχολικό έτος 1890-91: ο μαθητής Νικόλαος Καραγγέλης το σχολικό έτος 1891-92 εγγράφεται στη Γ' τάξη του Ελληνικού Σχολείου Λευκάδος (α.α. Μαθητολογίου 141), προσκομίζοντας ενδεικτικό του Ελληνικού Σχολείου Αμφιλοχίας. Και το σχολείο αυτό συνεχίζει τη λειτουργία του και κατά τον 20ο αιώνα, όπως τεκμαίρεται από παρόμοιες εγγραφές.